

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN [2663-0265](#) (Print), ISSN [2663-0273](#) (Online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

УДК 231.01

Федір Васильович Стрижачук

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,

Центр дослідження релігії

вул. Пирогова, 9, 01601, м. Київ, Україна

E-mail: tedandgalina@mail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3644-9382>

Received 31 July 2019; revised 15 August 2019; accepted 24 September 2019

DOI: 10.15421/351915

ТРИНІТАРНЕ БОГОСЛОВ'Я КАРЛА БАРТА

Анотація.

Карл Барт є ініціатором тринітарного Ренесансу у богослов'ї 20-го століття. У своєму тринітаризмі одкровення Барт критикує традиційний термін «особа» і пропонує замінити його терміном «образ буття». В статті аналізується роль кожного «образу буття» в ікономії спасіння і внутрішньому житті Трійці і розкривається зміст концепції «Бог, який любить у свободі».

Ключові слова: *християнське богослов'я, Бог, доктрина про Трійцю, Карл Барт, тринітаризм, особа, образ Буття.*

F. V. Stryzhachuk

National Pedagogical Dragomanov University, Center of Religious Studies

E-mail: tedandgalina@mail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3644-9382>

The Trinitarian Theology of Karl Barth

Abstract.

Karl Barth initiated the revival of the doctrine of the Trinity in the 20th century. The Swiss theologian made a significant contribution to the development of the doctrine of the Trinity, and reviewed its basic concepts. His theology is Trinitarianism of revelation. His Trinitarian theology is in fact an analysis of the fundamental statement, "God reveals Himself as God," in which God the Father acts as the Author of revelation, God the Son as the objectivity of revelation, and God the Holy Spirit as the subjectivity of revelation. God the Father is the Speaker, God the Son is the Word of the Speaker and the Holy Spirit is the received meaning of the Word.

Conscious of the theological tradition, Bart still abandons the traditional Trinitarian term "person" to refer to the Father, Son, and Spirit, who in his view has too individualistic meaning and prefers the term "image of being." God the Father is the Father, first of all because He is the Father of Jesus Christ. God the Son in the history of incarnation reveals the living God in such a way that He is antecedent in eternity. The incarnation of the Son shows that God can overcome the line between Himself and the created world. God is a partner of man. God has always been a partner - Father for Son and Son for Father. The Holy Spirit is the subjective moment of revelation. The spirit enables the soteriological encounter of man with God and the perception of God's revelation. In his later theological work, Barth links his leading idea of the "rule of God" to God's love. The God of the Trinity means to him "the God who loves in freedom." God's love in freedom determines the eternal existence of God; God in his grace draws people to participate in the Trinitarian life of God. God's love is free; it is not determined by any need. God's love for creation is His absolutely free choice. God loves His Son, in His Son He loves all men, and in men He loves all creation. The love of God in freedom in his grace draws people into the Trinitarian life of God.

Keywords: *Christian theology, God, Trinity doctrine, Karl Barth, Trinitarianism, person, way of being.*

Федор Васильевич Стрижачук

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,

Центр дослідження релігії

E-mail: tedandgalina@mail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3644-9382>

Тринитарное богословие Карла Барта

Аннотация.

Карл Барт является инициатором тринитарного Ренессанса в богословии 20-го века. В своем тринитаризме откровения Барт критикует традиционный термин «лицо» и предлагает заместить его термином «образ бытия». В статье анализируется роль каждого «образа бытия» в икономии спасения и внутренней жизни Троицы и раскрывается содержание концепции «Бог, который любит в свободе».

Ключевые слова: христианское богословие, Бог, доктрина о Троице, Карл Барт, тринитаризм, лицо, образ бытия.

Постановка проблеми.

Доктрина про Трійцю разом доктриною про боговтілення є основоположною доктриною християнського богослов'я. У 19-му столітті і на початку 20-го, у період домінування протестантського ліберального богослов'я спостерігався занепад тринітарного богослов'я. Карл Барт вважається ініціатором відродження доктрини про Трійцю у богослов'ї 20-го століття. Проте, його тринітаризм одкровення Барта не є просто повторенням традиційної доктрини, швейцарський богослов проблематизує окремі аспекти доктрини про Трійцю і пропонує свої інноваційні концептуальні рішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Богослов'я Карла Барта описується і аналізується багатьма дослідниками. У російськомовному науковому середовищі богослов'я Барта представлено в монографії Дмитра Бінцаровського Історія сучасного богослов'я: чому може вона нас навчити. На російській мові також є переклад авторитетного дослідження сучасного богослов'я Стенлі Гренца і Роджера Олсона Богослов'я і богослови 20-го століття. Тринітарне богослов'я Карла Барта досліджується і аналізується у роботах В.М. Каркайна, С. Гренца, Л. Д'ю, К. Гантона та ін.

Формулювання цілей статті.

У статті ставляться наступні цілі: (1) Показати роль Карла Барта в тринітарному ренесансі 20-го століття. (2) Зробити аналіз реконцептуалізації терміну «особа» у тринітарному богослов'ї Барта. (3) Зобразити роль кожного «образу буття» у доктрині про

Трійцю. (4) Зробити аналіз концепції «Бог який любить у свободі»

Введення: Карл Барт – богослов 20-го століття.

Історики богослов'я вважають Карла Барта ведучим християнським богословом 20-го століття. Даніель Харді впевнено заявляє «Карл Барт безсумнівно був найвидатнішою фігурою в пост-реформаційному протестантському богослов'ї, можливо навіть більш впливовою ніж Фрідріх Шлаєрмахер в попередньому столітті, і його вплив поширюється далеко за межі цієї традиції» [12, с. 21]. На протязі всього 20-го століття його популярність та вплив були поза конкуренцією. Німецький богослов Юрген Мольтман говорить: «довгий час у мене було враження, що як неможлива інша філософія після Гегеля, так неможливе інше богослов'я після Барта» [18, с. 126]. Гарі Дорін відмічає, що «Як видатний богослов століття, Карл Барт був єдиною фігурою, з якою всі інші богослови 20-го століття повинні були мати справу» [8, с. 131]. Деякі дослідники називали його «отцем сучасної церкви» і ставили його в ряд самих видатних мислителів християнства [20, с. 13]. По закінченні 20-го століття на початку 21-го популярність богослов'я Барта не згасає, а продовжує стимулювати нові дослідження його богословської спадщини та переклади на інші мови, в тому числі на російську¹.

Заслуги Карла Барта серед християнських богословів полягають не лише в його загальному впливові і популярності, але в його вирішальному внеску в відродження тринітарного богослов'я. Після Шлаєрмахера

¹Свідченням незгасаючої популярності богослов'я Карла Барта може служити переклад і публікація чотирьох томів Церковної Догматики російською мовою видавництвом ББИ в 2007-2015.

та Гегеля у першій половині 20-го століття по обидві сторони Атлантики з'явилися богословські дослідження доктрини про Трійцю. Проте, жодний внесок в відродження доктрини про Трійцю не був таким вагомим. Роберт Дженсон наступним чином оцінює роль Барта у відродженні тринітарного богослов'я: «Буде справедливо сказати, що головним здобутком сучасного богослов'я на екуменічному рівні є відродження і розвиток доктрини про Трійцю. Також буде справедливим заявити, що Барт був ініціатором цього досягнення» [13, с. 47].

Отець, Син і Дух Святий у тринітарному богослов'ї Карла Барта.

Карл Барт розвиває свій тринітаризм одкровення дотримуючись монархічного порядку представлення божественних Осіб: Отець, Син і Дух Святий. Слідуючи цьому порядку, Барт починає кожен раз з повернення до свого пункту орієнтації – божественного саморозкриття в Ісусі Христі. Потім він звертається до відповідних артикулів Нікейського символу віри і розвиває свої аргументи, виходячи з динаміки тринітарного життя вічного Бога.

Перш ніж говорити про Отця, Сина і Святого Духа в тринітарному богослов'ї Карла Барта слід відмітити, що Барт критично відноситься до традиційного терміну «особа», який використовується по відношенню до членів Трійці. Він вважає, що слово «особа» в сучасному мовному вжитку відрізняється від значення цього слова, яке вкладали автори традиційної доктрини про Трійцю. Він переконаний, що Трійця не складається з трьох незалежних автономних самосвідомих «Его». Так розуміють слово «особа» сучасні люди. Тут Барт робить неочікуваний хід, і для означення Отця, Сина і Святого Духа Барт обирає німецький термін *Seinsweise* [14, с. 71]. Буквальний переклад українською – «спосіб буття», якщо орієнтуватися на російський переклад Церковної догматики – «образ буття». В англійських перекладах використовується термін *mode of being*, який відразу викликає асоціації з модалізмом і відповідно звинувачення Барта в модалізмі.

Ми відкладемо дискусію з цього приводу до відповідного підрозділу. Таким чином, для Барта Трійця скоріше є трьома відмінними «образами буття» одного божественного «Я» [15, с. 126-127]. Іншими словами, Барт вважає, що якщо говорити про божественну Особу, у сучасному розумінні слова «особа», то це слово слід приберегти для означення єдності триєдиного Бога [16, с. 158]. Стенлі Гренц пояснює це наступними чином: «Для Барта, Отець, Син і Дух Святий є божественними образами буття, які вічно існують в Богові в абсолютній єдності, однак їх відмінності створюють передумови для Божого одкровення в Ісусі Христі» [10, с. 37]. Проте, Барт не наполягав, що слід зовсім відмовитися від слова «особа», тому що воно допомагає зберегти історичну спадкоємність богословської традиції.

Барт починає розглядати доктрину про Бога з Бога Отця. Він вказує на біблійне свідчення про Ісуса як одкровення Бога. Ісус говорить про себе як про Сина Отця. Цією самоідентифікацією Ісус диференціює себе від Отця. Перебуваючи з Ісусом у Його служінні, смерті і воскресінні, цей Бог стає відомим як Господь життя та смерті – Господь над людським життям. Так як Отець є Творець, то це означає за думкою Барта, що Бог є нашим Отцем. Барт також додає, що Бог є Отцем не лише тому що Він Творець, а тому що Він є Отець Ісуса Христа. Тринітарне ім'я «Отець» означає, що Він є Автором інших образів буття Трійці, Сина і Духа Святого [3, с. 393].

У центрі тринітарної доктрини Барта стоїть образ Бога Сина. Дискусія про Сина починається з другого аспекту свідчення Ісуса про Бога Отця, а саме з свідчення Ісуса про Свою єдність з Отцем. Цей аспект одкровення вказує на те, як Ісус відкриває Себе відрізняючи Себе від Бога як Свого Отця, що веде до визнання божественності Ісуса як Сина і Господа. Новий Завіт свідчить про Ісуса як того, хто відкриває Отця і приводить до примирення грішне людство з Отцем. Це теж, за думкою Барта, вказує на божественність Сина в Його відмінності від Отця.

Барт вважає, що божественність Ісуса стає

очевидною з динаміки самого одкровення. Він переконаний, що якби Ісус був лише творінням, Він не міг би відкрити Бога, тому що творіння не може стати на місце Бога і виконувати Його функції. Якщо Ісус відкриває Бога, Він Сам має бути Богом [3, с. 406]. Гренц відмічає, що у функції одкровення Отця Сином Барт знаходить другий вид верховенства, який відрізняється від верховенства Бога як Творця [9, с. 44]. Верховенство Сина полягає в тому що Він, перебуваючи в середовищі людського бунту проти Бога, приносить вістку про примирення з Богом до грішних людей. Барт вважає, що ми повинні говорити про другий Образ Буття (Син) відмінний від першого Образу Буття (Отець). Він робить наступний висновок: «Примирення і одкровення не є творінням або продовженням творіння, але скоріше зовсім новим видом діяльності, яка виходить за межі діяльності творіння, таким чином, ми можемо твердити, що Син не є Отець, і в цій діяльності Богом є, не без участі Отця, Син або Слово Отця. Але тому що творіння є онтологічною передумовою і хронологічно передуює примиренню, і примирення є примиренням грішного творіння, ці два моменти ведуть нас до встановлення порядку в концептуалізації божественної реальності: Примиритель слідує за Творцем» [3, с. 413]. Аргументація Барта рухається від одкровення в історії до вічності. Ісус не стає Сином Божим або словом під час події одкровення, Він відкриває себе в цій події, яким Він є поза цією подією. Синівство Ісуса не є обмеженим подією одкровення. Його синівство, як і отцівство Отця є вічним. Одкровення має вічний зміст і вічну чинність. Тут богослов'я Барта відрізняється від сучасних тенденцій говорити про Бога як про «Бога дня нас». Барт переконаний, що «Ісус є Син, або Слово Боже для нас, тому що Він є таким антецедентно у Собі» [3, с. 416]. Хоча Барт визнає, що богослов'я не може проникнути у глибини божественного буття, яке є таємницею, проте, він вважає, що розуміння біблійного образу Ісуса як Сина Божого слід шукати в «автентичній реальності Бога». Аналізуючи фразу Нікейського

символу віри «Народжений, не створений», Барт показує, що народження є дією вищою за дію творіння. Народження є вільною дією любові Бога в Богові, коли Бог є причиною Своєї реальності, коли Бог робить Себе своїм об'єктом. А творіння є дією волі Бога, коли Він є причиною реальності відмінної від Бога [3, с. 433]. Барт також проводить аналогію між промовцем і його словом, слово відрізняється від промовця, проте слово промовця не є відмінним від нього по суті [3, с. 434]. Так само він тлумачить відносини між Отцем і Його Словом.

Стенлі Гренц відмічає, що через усе богослов'я Карла Барта проходить епістемологічно-онтологічна ідея про єдність людського знання про Бога і знання, яке Бог має про Себе [9, с. 46]. Барт говорить: «Слово Боже, в якому Бог відкриває Себе нам є ні чим іншим ніж тим знанням, яким Бог знає Себе» [3, с. 434].

У другій частині четвертого тому Церковної догматики Карл Барт досліджує історію відносин між Ісусом та іншими людьми у христологічній і антропологічній проблематиці дистанції та конфронтації, зустрічі і партнерства [5, с. 342]. У втіленні Бог являється таким як Він є, не замаскований, живий Бог, який знає проблему дистанції, зустрічі і партнерства, тому що Він є Син Отця. Бог тут представлений як Бог, який стає Богом два рази – в Отці і Сині. Втілення Сина доводить, що Бог може подолати рубіж між Собою та створеним людством. Життя Бога зображується як життя у партнерстві. Бог завжди був партнером – Отець для Сина і Син для Отця. Історія Бога – це не історія самотника, це історія пізнання Сина Отцем і Отця Сином: «І Сина не знає ніхто, крім Отця, і Отця не знає ніхто, окрім Сина, та кому Син захоче відкрити». (Від Матвія 11:27). Знання про Бога може бути розкритим лише з середини «божественного кола», коли Син долучає людину до цього знання через одкровення [5, с. 344]. Життя Бога в Його екстеріоризації вже не є чимось чужим для Нього, але є повторенням і підтвердженням того, ким Бог є у Собі. Дистанція, зустріч віч-на-віч, і партнерство

між Богом і світом, насправді, відображають диференціацію між Отцем і Сином [7, с. 192]. Посередництво, комунікація, історія завіту з людством відображають Боже життя у вічності – історію єдності Отця і Сина у Духові Святому. Бог діє і відкриває Себе таким, яким Він є у Собі, доводячи тим самим, що він є Бог любові. Історія відносин між Ісусом Христом і людьми корелюється з історією життя Бога, Його само-одкровенням. Це історія в якій людина стає гідним партнером Бога [5, с. 346].

Проаналізувавши христологію в контексті тринітарних відносин, Барт ставить запитання: «як людина може сповідувати, що «Ісус є Господь!», або по іншому, як homo rassator стає сарах ver bidivini (Як грішна людини стає носієм божественного слова)» [3, с. 456]. Пошук відповіді на це питання приводить Барта до суб'єктивного аспекту одкровення – Духа Святого. Після смерті і воскресіння Христа об'єктивне одкровення завершилось і тепер Дух Святий готує уважного слухача, який готовий приймати сотеріологічне послання [15, с. 128]. В такий спосіб Барт поєднує Христа і Духа в єдиному одкровенні, говорячи про них як об'єктивне і суб'єктивне одкровення в зазначеному порядку [14, с. 70-71]. Коли Бог відривається людині, Дух Святий уможлиблює для людини сприйняття Божого одкровення. Ця діяльність Духа по трансформації людей у слухачів Слова Божого відбувається в церкві, яка є середовищем Божого одкровення для людей. Барт говорить: «Сам Бог стає присутнім для людини не лише зовні, не лише «над людиною», але вже «з середини», «знизу», суб'єктивно» [3, с. 451]. Об'єктивними інструментами, які використовує Дух Божий, щоб донести до нас одкровення є Писання, проповідь, хрещення, Вечеря Господня та ін. Через них Дух Святий веде людей до зустрічі з сотеріологічною силою Бога. Ці інструменти слід завжди оновлювати і адаптувати до часу і ситуації, щоб вони діяли зі свіжістю, ясністю та енергійністю Духа. Досвід внутрішнього преображення людини і здобуття самосвідомості дитяти Божого під дією Духа Божого Барт називає чудом і вказує

на текст Рим. 5:5 «бо любов Бога вилася в наші серця Святим Духом, даним нам». Прийняття вірою Слова Божого є результатом свободи, яка дарується людям Богом через Духа Святого. Дух Божий є Господом, який діє як Визволитель, звільняючи людину для Бога і конституюючи її дітям Божим. Барт впевнено, без будь яких застережень, проголошує божественність Святого Духа. Він говорить: «Дух Святий є не меншим і не іншим ніж Бог, не меншим за Отця, не меншим за Ісуса, Він є Бог, Бог у повній мірі» [3, с. 459]. Щоб розвинути це положення, Барт приймає західну августіанську концепцію Трійці, яка вважає Духа конкретизацією відношення між Отцем і Сином. Барт розглядає Духа як «спільність», «акт комунікації», «взаємну любов» між Отцем і Сином.

Барт не зміг розвинути доктрину про Святого Духа у всьому об'ємі. Для цієї доктрини був запланований п'ятий том його Церковної догматики. Проте, Барт не встиг завершити четвертий том і не почав роботу над п'ятим томом. По цій причині у нас немає розгорнутого вчення про Святого Духа у Барта. Пізніше Юрген Мольтман буде сприймати цей факт, як знак для свого покликання розвинути доктрину про Духа Святого. Він це здійснив у монографії «Дух Життя» [19].

Бог який любить у свободі.

Дослідники богословського спадку Карла Барта відмічають, що після публікацій першої частини першого тому Церковної догматики в 1936 він дещо скоректував свої богословські позиції. Барт заявляє, що має приділити більшу увагу христологічному аспекту, який впливає з тексту Івана 1:14 «І Слово сталося тілом» [4, с. 50]. МакКормак також зауважує, що Барт переглянув свою позицію на доктрину про обрання [17, с. 462]. Ханс Урс фон Бальтазар також відмічає зміни у методології Барта [1, с. 34-42]. Він переходить від діалектики до аналогії. Це помітно у монографії Барта про Ансельма [2].

У цей період Барт пов'язує верховенство Бога з Його любов'ю. Він говорить про Трійцю, як про Бога який любить у свободі

[6, с. 275]. Колін Гантон тлумачить Барта наступним чином: ««Бог є», для Барта рівняється до «Бог любить»» [11, с. 99]. Так Барт представляє атрибути Бога. Він не залучає до розгляду метафізичні терміни, а звертається до реальності Бога в конкретності події боговтілення [21, с. 87]. Барт пише: «Бог є Тим, хто у Своему Синові Ісусі Христі любить всіх Своїх дітей, у Своїх дітях усіх людей, і у людях усе творіння. Боже буття є Його любов. Він є Тим, хто любить» [6, с. 351]. Цей аналіз Божої любові закладає підстави для усього подальшого дискурсу про Божу благодать і святість, милість і праведність, терпіння і мудрість. Такий відправний пункт для дискусії про досконалість Бога відриває двері ширшого простору для дискурсу про Отця, Сина і Святого Духа. Триєдиний Бог є любов'ю у часі і у вічності. Бог у Собі антецедентально є любов'ю і Він є ініціатором і творцем спілкування з людьми. Божа любов це дар, вона не базується на потребі, вона є наслідком достатку та переповнення [11, с. 100]. Бог є взаємна любов Отця, Сина і Святого Духа в іманентній Трійці. Бог є вічна любов у свободі у Собі, і цей факт є передумовою для любові до людей. Бог не є лише ідеєю любові, Він є любов'ю в самому Своему акті існування. Бог любить і в цій дії любові, Він живе.

Концепція Божого буття як буття любові в свободі була розвинута і набула конкретної форми у доктрині про обрання, яка була представлена в другій частині другого тому Церковної догматики. Тут Барт звертається до реформатської доктрини про обрання, проте, витлумачує її в тринітарному і христологічному контексті. Результатом такого переосмислення доктрини про обрання благодаті є «дивовижний обмін» Богом і людиною [21, с. 88]. Обрання благодаті називається у Барта вічним початком усіх шляхів і діл Божих в Ісусі Христі. В Ісусі Христі Бог у своїй вільній благодаті присвячує Себе грішній людині, а грішну людину обирає для Себе. В такий спосіб Бог бере на

Себе осудження людини з усіма її наслідками, і обирає людину для участі в Божій славі [4, с. 94]. Фокусом обрання є Ісус Христос, в якому Бог обирає Себе бути осудженим і відкинутим, а людина обирається для участі в блаженстві божественного життя. Бог у Христі бере на себе людську участь, а людям дарує те, що належить Йому. Божа любов у свободі детермінує вічне буття Бога, Бог у своїй благодаті залучає людей до участі у тринітарному житті Бога. Божа любов є вільною, вона не визначається ніякою необхідністю. Божа любов до творіння є Його абсолютно вільним вибором.

Висновки.

Карл Барт є ініціатором відродження доктрини про Трійцю у 20-му столітті. Його богослов'я є тринітаризмом одкровення. Маючи глибоку пошану до богословської традиції, Барт все ж відмовляється від традиційного тринітарного терміну «особа» для означення Отця, Сина і Духа, який на його думку має занадто індивідуалістичне значення і надає перевагу терміну «образ буття». Бог Отець є Отцем, в першу чергу тому що Він є Отцем Ісуса Христа. Бог Син в історії боговтілення відкриває живого Бога таким яким Він є антецедентально у вічності. Втілення Сина показує, що Бог може подолати рубіж між Собою і створеним світом. Бог є партнером людини. Бог завжди був партнером – Отець для Сина і Син для Отця. Дух Святий є суб'єктивним моментом одкровення. Дух уможливорює сотеріологічну зустріч людини з Богом і сприйняття Божого одкровення.

У пізній період своєї богословської творчості Барт пов'язує свою провідну ідею «верховенство Бога» з Божою любов'ю. Бог Трійця означає для нього «Бог, який любить у свободі». Бог любить Свого Сина, у Своему Синові любить усіх людей, і у людях любить усе творіння. Божа любов у свободі у своїй благодаті залучає людей у тринітарне життя Бога.

Бібліографічні посилання/References

1. Balthasar, Hans Urs von, и Edward T. Oakes. *The Theology of Karl Barth: Exposition and Interpretation*. San Francisco: Communio Books, Ignatius Press, 1992.
2. Barth, Karl. *Anselm, Fides Quaerens Intellectum: Anselm's Proof of the Existence of God in the Context of His Theological Scheme*. Pittsburgh Reprint Series 2. Pittsburgh: Pickwick Press, 1985.
3. Barth, Karl. *Church Dogmatics 1.1 ed. G.W. Bromiley and T. F. Torrance, trans. G. W. Bromiley, 2nd ed.* Edinburgh: T. & T. Clark, 1975.
4. Barth, Karl. *Church Dogmatics, 1.2, ed. G. W. Bromiley and T. F. Torrance*. Edinburgh: T & T Clark, 1956.
5. Barth, Karl. *Church Dogmatics, edd. G.W. BROMILEY and T.F. TORRANCE*. T. 4.2. Edinburgh: T & T Clark, 1956.
6. Barth, Karl, Geoffrey William Bromiley, и Thomas F. Torrance. *Church Dogmatics*. 2d ed. Edinburgh: T. & T. Clark, 1975.
7. Bourguine, Benoît. «The Christology of Karl Barth». В *Jesus Christ Today. Studies in Christology in Various Contexts. Proceedings of the Académie Internationale des Sciences Religieuses, Oxford 25-29 August 2006 and Princeton 25-30 August 2007*, 179–208. Berlin-New York: Walter de Gruyter, 2009.
8. Dorrien, Gary J. *The Barthian revolt in modern theology: theology without weapons*. 1st ed. Louisville, Ky: Westminster John Knox Press, 2000.
9. Grenz, Stanley J. *Rediscovering the triune God: the Trinity in contemporary theology*. Minneapolis: Fortress Press, 2004.
10. Grenz, Stanley J. *The social God and the relational self: a trinitarian theology of the imago Dei*. 1st ed. Louisville, Ky: Westminster John Knox Press, 2001.
11. Gunton, Colin E., и Paul Brazier. *The Barth Lectures*. T & T Clark Theology. London: T & T Clark, 2007.
12. Hardy, Daniel W. «Karl Barth». В *The modern theologians : an introduction to Christian theology since 1918.— 3rd ed. / edited by David F. Ford with Rachel Muers.*, 819. The Great Theologians. Oxford: Blackwell Publishing, 2005.
13. Jenson, Robert W. «Karl Barth». В *The Modern Theologians: An Introduction To Christian Theology In The Twentieth Century by David F. Ford (Editor)*, 1:772. New York: Blackwell, 1989.
14. Kärkkäinen, Veli-Matti. *The Trinity: Global Perspectives*. Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 2007.
15. La Due, William J. *The Trinity guide to the Trinity*. Harrisburg, Pa: Trinity Press International, 2003.
16. Marmion, Declan, и Rik Van Nieuwenhove. *An introduction to the Trinity*. Introduction to religion. Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2011.
17. McCormack, Bruce L. *Karl Barth's Critically Realistic Dialectical Theology: Its Genesis and Development, 1909-1936*. Oxford: Oxford. Univ. Press, 1997.
18. Moltmann, Jürgen. *History and the Triune God: Contributions to Trinitarian Theology*. New York: Crossroad, 1992.
19. Moltmann, Jürgen, и Margaret Kohl. *The spirit of life: a universal affirmation*. Minneapolis, Minn: Fortress Press, 2001.
20. Mueller, David L, и Bob E Patterson. *Karl Barth*, 2016.
21. Torrance, Alan. «The Trinity». В *The Cambridge companion to Karl Barth, ed. John Webster*, 72–91. Cambridge Companions to Religion. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.